

KRÁSA JEDNODUCHOSTI

umění dobrého života

SATIŠ KUMÁR

Překlad Vojtěch Ettler

KRÁSA JEDNODUCHOSTI

KRÁSA JEDNODUCHOSTI

umění dobrého života

SATIŠ KUMÁR

Překlad Vojtěch Ettler

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Satish Kumar, 1936-

[Elegant simplicity. Česky]

Krása jednoduchosti / Satiš Kumár ; překlad Vojtěch Ettler. -- První vydání.

-- Praha : Alferia, 2021. -- 212 stran

Přeloženo z angličtiny -- Vydal nakladatelský dům Grada pod značkou

Alferia. -- Obsahuje bibliografické odkazy

ISBN 978-80-271-3085-6 (brožováno)

* 070.42 * 502.12-051 * 17.023.5-021.381 * 2-584.5 * 233-852.5Y * 233 *
316.728-021.381 * 316.728-021.465 * 502.1 * 13 * 502/504 * 929 * (540) *
(0:82-94) * (049) * (0:82-4)

– Satish Kumar, 1936-

– novináři -- Indie -- 20.-21. století

– ekologičtí aktivisté -- Indie -- 20.-21. století

– prostota -- duchovní pojetí

– prostota -- environmentální aspekty

– duchovní cesta

– karmajóga

– hinduismus

– kvalita života -- duchovní pojetí

– kvalita života -- environmentální aspekty

– člověk a příroda

– člověk a životní prostředí

– autobiografické vzpomínky

– pojednání

– úvahy

13 - Filozofie ducha [5]

929 - Biografie [8]

Copyright © 2019 by Satish Kumar

Translation © 2021 by Vojtěch Ettler

Czech edition © 2021 by Grada Publishing a. s.

First published New Society Publishers Ltd., Gabriola Island, British Columbia, Canada.

ISBN 978-80-271-4378-8 (ePub)

ISBN 978-80-271-4377-1 (pdf)

ISBN 978-80-271-3085-6 (print)

V bydlení žijte blízko zemi.

V myšlení ctěte prostotu.

V neshodě prokazujte spravedlivost a vřelé srdce.

Ve vládnutí se střežte ovládání.

V práci číňte, co vás těší.

V rodině buďte zcela přítomní.

LAO-C‘

OBSAH

Vděčnost a poděkování	9
Předmluva Fritjofa Capry	11
Úvod: Krása jednoduchosti	21
1. Můj příběh: začátky	26
2. Jednoduchost chůze	40
3. Život je pouť	62
4. Krása jednoduchosti	70
5. Společnost umělců	83
6. Jóga činu	94
7. Učit se a žít	105
8. Zdravé vztahy: všichni jsme spojeni	127
9. Bezmezná láska	138
10. Síla odpuštění	151
11. Tanec protikladů	171
12. Hluboké zření	181
13. Jednota vědy a spirituality	191
14. Půda, duše a společnost	198
O autorovi	212
Seznam poznámek pod čarou	213

VDĚČNOST A PODĚKOVÁNÍ

Tato kniha by nevznikla bez pomoci mnoha přátel a spolupracovníků.

Na prvním místě bych chtěl vyjádřit hlubokou vděčnost své ženě June, která mě už pětačtyřicet let doprovází životem. Po mnoho měsíců s neskonale trpělivostí i pečlivostí upravovala a zdokonalovala mé rukopisy. Řada myšlenek a motivů v tomto díle vychází z rozhovorů, které jsme spolu za ta léta vedli. Děkuji, June.

Vlastně se jedná o skutečně rodinný podnik, protože do čtení, upravování a vylepšování této knihy po praktické i filozofické stránce vložila obrovské množství času a úsilí také má dcera Maya. Děkuji, Mayo.

Vydatné pomoci se mi dostalo od kolegyně Lynn Batténové ze sdružení Resurgence Trust, která text s neomylnou precizností znovu a znovu opravovala a tříbila. Děkuji, Lynn.

Vděk cítím rovněž k Elaine Greenové za její dlouholetou laskavou a účinnou podporu. Bez Elaininy nepřetržité a spolehlivé pomoci bych se neobešel. Děkuji, Elaine.

Můj spolupracovník z Schumacher College William Thomas významně přispěl pozorným zaznamenáváním mých „povídání u krbu“. Některá z nich se v této knize vyskytují. Ony neformální rozhovory také přepisoval Lee Cooper, který si pro tento projekt vyhradil čas i navzdory

nabitému rozvrhu zkoušek a mnoha dalším závazkům. Děkuji, Williame a Lee.

Jsem nesmírně zavázán Monice Perdoniové, jejíž hlubekomyslné rady a postřehy se na výsledné podobě knihy podílely velkou měrou. Děkuji, Moniko.

V neposlední řadě chci zmínit, že mi bylo velkým potěšením spolupracovat s nakladatelstvím New Society Publishers. Děkuji, Robe Weste a všichni ostatní v týmu, že jste se o všechny náležitosti vydání pohotově a zdatně postarali.

PŘEDMLUVA

FRITJOFA CAPRY

Satiš Kumár prožil neuvěřitelný život. Narodil se do malého městečka v indickém Rádžasthánu, ale v pouhých devíti letech z rodného domu odešel, aby se připojil k potulným džinistům. Své tehdejší rozhodnutí nám přibližuje tím, že když po náhlé a zdrcující smrti svého otce potkal džinistického mistra, dozvěděl se od něj, že zřeknutím se světa a nastoupením mnišské cesty se může osvobodit od smrti a dosáhnout nirvány.

Po následujících devět let tudíž mladý Satiš vedl přísný život džinistického mnicha, kdy každý den prochodil, ani jedinkrát se nekoupal, často se postil a dlouhé hodiny denně trávil meditací. Pak si ovšem v osmnácti tajně přečetl knihu Mahátmy Gándhího a zjistil, že duchovní praxi lze rozvíjet i službou světu, nikoli jen jeho odmítáním. Gándhího učení Satiše natolik oslovilo, že džinistický řád opustil a vstoupil do gándhíovského ášramu vedeného Vinobou Bhávem, Gándhího blízkým přítelem.

S Vinobou nachodil stovky kilometrů napříč celou Indií a vedl kampaň za pozemkovou reformu. „Jako mnich,“ píše Satiš, „jsem se naučil umění chůze, půstu, myšlení a meditace. V ášramu v Bódhgaji jsem se naučil umění tvorby: vaření, zahradničení a předení bavlny, abych si

utkal vlastní oblečení. U Vinoby jsem zjistil, jak medito-
vat při tvoření a jak být nehybný při chůzi.“ Následně se
s přítelem rozhodl vyrazit na pouť za mír, ke které je inspi-
roval britský filozof a mírový aktivista Bertrand Russell.
Spolu se spřáteleným mnichem se od Gándhího hrobu
v Novém Dillí pěšky vydal do Moskvy, Paříže, Londýna
a nakonec Washingtonu, D. C. – hlavních měst tehdej-
ších čtyř jaderných velmocí. Dva přátelé bez peněz, a tu-
díž zcela odkázáni na laskavost a pohostinnost cizinců,
strávili na cestě více než dva roky a ušli bezmála třináct
tisíc kilometrů.

V roce 1973 se Satiš Kumár usadil ve Velké Británii
a stal se šéfredaktorem časopisu *Resurgence* (Obroda).
Z této pozice vydal sérii článků od E. F. Schumachera,
uznávaného autora příručky *Malé je milé*¹, a postupem let
Resurgence proměnil v jedno z nejvýznamnějších a nejkrás-
nějších ekologických periodik. Mezitím Satiš (jak je znám
mezi svými přáteli a žáky po celém světě) podnítil, zahájil
a dohlížel na řadu ekologicky zaměřených projektů, kte-
ré se bez výjimky těšily obrovskému úspěchu. Mezi ně se
řadí The Small School pro komunitu obyvatel Hartlandu
v Severním Devonu, do níž také patří, každoroční série
Schumacherových přednášek a samozřejmě Schumacher
College, proslulé centrum ekologických studií v jižním
Devonu.

Mám tu čest být Satišovým přítelem a spolupracov-
níkem už přes třicet let a často jsem si kladl otázku, jaký
tajný recept za jeho úspěchy na tolika různých polích sto-
jí. Myslím, že v této knize nám Satiš dává odpověď. *Krásá*

jednoduchosti je meditací nad povahou spirituality nahlíženou prismatem jednoduchosti a založenou na autorových bohatých, celoživotních zkušenostech mnicha, gándhíovského aktivisty, ekofilozofa, pedagoga a duchovního učitele.

Nádherným, barvitým a zapáleným jazykem, kterým se Satiš vyznačuje v řeči i psaní, splétá dohromady rozličná vlákna duchovního života postaveného na vnitřní i vnější prostotě. Jednoduchost v Satišově podání – stejně jako nenásilí v podání Gándhího – neznamená pasivitu. „Jednoduchý život je dobrý život,“ uvádí. Zrovna tak nemusí vést ke ztrátě pohodlí: „Když žijeme jednoduše a bez zbytečného harampádí, neznamená to, že přicházíme o pohodlí. Zbavování se majetku a prohlubování pohodlí má v sobě přirozenou eleganci. Když jsme zavaleni věcmi, upadáme ve zmatek, když žijeme jednoduše, vidíme jasně.“

Poukazuje na to, že přemíra vlastnictví vnáší chaos nejen do našeho osobního života, ale i do celého světa: „Nezřízené žití má za následek odpad, znečištění a chudobu.“ V tomto ohledu jednoduchost představuje apel na sociální spravedlnost. Satiš nás slovy Gándhího vybízí: „Žijte prostě, aby ostatní mohli prostě žít.“ Radí nám, že abychom dosáhli stavu krásné jednoduchosti, musíme pěstovat jednoduchost ducha a jednoduchost mysli. „Jednoduchost myšlení,“ píše, „povede k utlumení touhy po materiálních statcích.“ A vše uzavírá větou: „Může to vypadat jako paradox, ale dar jednoduchosti je ve skutečnosti darem hojnosti.“

Tyto úryvky hluboce souzní s buddhistickou praxí všímavosti, Satiš dokonce výslovně uvádí: „Jednoduchost znamená všímavý způsob života.“ Kromě toho jsem si o několik stránek dále povšiml nádechu taoistické moudrosti: „Žít jednoduše znamená proplouvat životem, jako řeka proplouvá krajinou.“

V následujících kapitolách Satiš tyto myšlenky rozvíjí hloubáním nad jednotlivými aspekty duchovního života, který krásná jednoduchost ztělesňuje. Na začátku zdůrazňuje, že cesta jednoduchosti představuje přesun pozornosti od kvantity materiálního vlastnictví ke kvalitě života, od hledání plytkého štěstí v hromadění věcí k hledání skutečného naplnění v mezilidských vztazích a vztazích s přírodou. Sám jsem jinde hovořil o tom, že takový přesun od kvantity ke kvalitě bude zásadní pro budování ekologicky udržitelné a sociálně spravedlivé ekonomiky, takže mě nepřekvapilo, že Satiš prohlašuje: „Cesta k udržitelnosti vede přes jednoduchost.“

Pochopitelně vyvstává otázka: Jak toho dosáhnout? Jak můžeme této krásy jednoduchosti docílit? Satiš odpovídá, že žádný zaručený recept ani technika neexistuje. „Den za dnem,“ radí nám prostě, „se soustředme na jednoduchost myšlení, mluvy, pocitů, jednání, jídla, oblečení, domácnosti, úmyslů i vztahů.“ Klade nám na srdce, že jde o celoživotní pouť bez jednoznačného cíle. A nepřekvapivě dodává: „Jsme na cestě, putujeme životem [...] V mém pojetí vyvěrá elegantní jednoduchost z myšlenky poutě. Být poutníkem znamená pěstovat jak vnější, tak vnitřní jednoduchost.“

Od tohoto postřehu Satiš přechází k rozjímání nad povahou putování, přičemž čerpá ze svých rozsáhlých zkušeností. Uvádí, že poutník se nezabývá plánováním. „Když člověka nespazují plány, kterých se zuby nehty drží, ocitá se v prostoru naplněném zvláštním kouzlem, zvláštní energií. Když dovolíme, ať věci plynou, mohou se dít zázraky.“

Satiš dále uvádí, že na hlubší rovině je „pravým významem putování život bez lpění, návyků a předsudků“. Z toho důvodu pro Satiše platí, že „poutí je zrovna tak metafora jako doslovná skutečnost. Poutník žije za všech okolností lehce a jednoduše, vítá radosti i strasti tak, jak přicházejí. Ačkoli jsem vykonal poutě do nejrozličnějších posvátných míst a svatostánků náboženského i přírodního významu, hlubokou pravdou je, že poutí představuje sám život.“

Satiš své pojetí poutě spojuje také s hinduistickou koncepcí karma jógy, která tvoří samotné jádro nejznámějšího indického náboženského spisu Bhagavadgíta. Vysvětluje, že filozofií karma jógy je jednat bez touhy po plodech svého jednání. „Život představuje věčnou poutí,“ píše, „bez cíle, bez konce. Tím pádem bychom se neměli zaměřovat na výsledky svých činů, ale na činění samotné.“

Nezbytnou složku krásné jednoduchosti podle Satiše představuje umění tvorby. „Kdyby bylo po mém,“ popisuje, „život krásné jednoduchosti by stál na pevných základech umění a řemesel. Musíme se odvrátit od automatizace, industrializace a robotických systémů. Musíme si osvojit myšlenku vědomého tvoření.“

Satiš pokládá rovnítko mezi umělce a tvůrce. „Umění není jen profese,“ hlásá. „Je to forma správného živobytí,

v němž profese splývá s posláním.“ Poukazuje na to, že „v domorodých kulturách umění nepředstavuje koníček ani luxus, ale nepostradatelnou součást každodenního žití a bytí“. Představuje si společnost malých komunit, ve kterých se „zaměstnanci a spotřebitelé stanou tvůrci a umělci“. A nakonec uvádí, že „vědomé tvoření je jako meditace. Mysl musí být v okamžiku tvorby bezvýhradně přítomná.“

Vize umělců a tvůrců inspirovala projekt The Small School, střední školy, kterou Satiš založil ve své obci v Devonu. Takto popisuje její vzdělávací plán: „Řekli jsme si: ‚Nebudeme učit jenom o Shakespearovi, Darwinovi, Newtonovi a Galileovi – kromě matematiky, přírodních věd a angličtiny budeme vyučovat i vaření, zahradničení, stavitelství, šití, látání, dřevořezbu, fotografování a hudbu.‘ Takové jsme měli osnovy. Naše škola neměla být továrnou na zkoušky, měla být místem sebezpoznání.“

O několik let později Satiš tuto hlubokou myšlenku školy coby místa sebezpoznání upravil pro potřeby vyššího vzdělání, a tak vznikla Schumacher College. Mám to štěstí, že tam už více než dvacet let učím, takže dané prostředí velmi dobře znám. Schumacher College je vskutku jedinečná vzdělávací instituce. Nejedná se o tradiční vysokou školu s jasně vymezeným učitelským sborem a studijním kolektivem a na rozdíl od většiny vysokých škol a univerzit ji nezaložil žádný vládní úřad ani jednotlivec či nadace spojená se světem byznysu. College vyrostla z mezinárodní občanské společnosti, která vznikla během devadesátých let dvacátého století. Tím pádem její pedagogický sbor už

od začátku náleží k celosvětové síti odborníků a aktivistů, k síti přátel a kolegů, kterou Satiš vybudoval a rozvíjel coby šéfredaktor *Resurgence*.

Před založením Schumacher College v roce 1991 neexistovalo vzdělávací středisko, kde by se ekologie vyučovala vědecky, do hloubky a z mnoha různých perspektiv. Během následujících let se ovšem situace zásluhou vzniku globálního sdružení neziskových organizací podstatně změnila. Toto mezinárodní občanské společenství dalo vzniknout síti badatelů, výzkumných institutů, expertních komisí a vzdělávacích zařízení, jejíž těžiště leží mimo okruh význačných akademických institucí, obchodních společností a vládních výborů. Dnes takových středisek výzkumu a vzdělání existují desítky po celém světě. Schumacher College však byla prvním a nadále zastává vůdčí roli.

Od samého počátku měl Satiš vidinu, že College by neměla reprezentovat pouze eurocentrický pohled, ale poskytovat hlas široké škále názorů: že by měla být mezinárodní. Když zde Američané a Evropané probírají vědu, techniku a filozofii, v diskuzi zaznívají i hlasy z Afriky, Indie, Japonska a dalších koutů světa.

Stejná etnická, kulturní a intelektuální rozmanitost panuje i mezi studenty. Nebylo výjimkou, že jsem měl čtyřadvacet účastníků kurzu (takový je limit) z deseti či více různých států. Účastníci jsou zpravidla velice vzdělaní. Jde o profesionály z rozličných oborů, přičemž někteří ještě sami studují, ale najdou se mezi nimi i starší lidé, a tak se v debatách schází pestrá paleta pohledů.

Dalším určujícím rysem Schumacher College je silný pocit komunity, který ve všech zúčastněných navozuje. Účastníci sem přijíždějí několik týdnů společně žít, společně se učit a také společně pracovat ve prospěch celého společenství. Jsou rozděleni do pracovních skupin, které vaří, uklízejí, zahradničí – zkrátka zastávají veškerou práci, která je potřeba jak k údržbě College, tak k naplnění Satišovy vize „zapojovat při vzdělávání srdce, ruce i hlavu“.

Ve skupinách se rozhovor prakticky nezastaví. Lidé si povídají, když v kuchyni krájí zeleninu, povídají si, když vytírají podlahu nebo přestavují židle kvůli speciální události. Každý tu nepřetržitě prožívá sounáležitost s komunitou a podílí se na vzrušujících intelektuálních hovorech a debatách.

To vše obrovskou měrou podněcuje kreativitu. Na Schumacher College se mnohé tvoří pospolu, od pokrmů v kuchyni po myšlenky ve třídách. Tvořivost vzkvétá díky bezvýhradné důvěře, která ve společenství panuje. Pedagogové, kteří na College učí, se cítí téměř jako doma s rodinou a tento hluboký pocit soudržnosti vzniká už po pouhém týdnu či dvou společného pobývání. Pro většinu akademiků je takové nastavení něco nesmírně lákavého, protože poskytuje jedinečnou příležitost prozkoumat svou práci do hloubky a vyzkoušet nové nápady v bezpečném prostředí. Proto Schumacher College představuje nejen mimořádnou studnici moudrosti pro účastníky kurzů, ale také místo, kde se učitelé na relativně dlouhou dobu hluboce propojí se skupinou velice vzdělaných a velice motivovaných studentů, s nimiž se mohou věnovat nerušenému sebepoznávání.

Během desítek let, kdy Satiš na College zastával funkci programového ředitele, platil za srdce a duši celého schumacherovského společenství. Vařil společně s kurzisty, vedl ranní meditace, učil předměty a předával svou moudrost při pravidelných „povídání u krbu“. Schumacher College ztělesňuje jeho představu komunity, ve které se učení snoubí s plně vědomou tvorbou, meditací a krásou jednoduchostí.

Satiš věří, že smysluplné vzdělání nám pomáhá překonat hrozbu odpojeného já, stáčí naši pozornost ke zdravým vztahům a učí nás o ně pečovat. „Nácvik krásné jednoduchosti,“ poznamenává, „musí vyrůstat z půdy zdravých vztahů.“ To je v naprostém souladu se změnou paradigmat, které jsme nyní svědky ve vědě i společnosti – jedná se o posun od nazírání světa jako stroje k pochopení, že se jedná o propojenou soustavu, od kvantity ke kvalitě, od produktů ke vztahům. Satiš tuto změnu vystihuje tak, že kde bylo *ego*, tam nastupuje *eko*. „Pokud si nechceme komplikovat život,“ píše, „musíme se posunout od *ega* k *eku*. Ego rozděluje a eko spojuje. Ego komplikuje, eko zjednodušuje. *Eko* znamená ‚domov‘, kde kvetou vztahy.“

V poslední kapitole knihy Satiš své sdělení shrnuje do tří oblastí existence, kterým musíme věnovat pozornost: půdě, duši a společnosti. Z mého pohledu tyto oblasti odpovídají ekologickému, kognitivnímu a sociálnímu rozměru života. „Půda,“ vysvětluje Satiš, „je metaforou zahrnující všechny environmentální a přírodní vztahy. Z půdy se rodí všechno. V půdě mají počátek lesy, jídlo,

domy i oblečení. Z půdy vyrůstají naše těla a zase se do ní navracejí. Půda je zdrojem života.“

Musíme si půdy vážit a obcerstvovat ji, připomíná nám Satiš. A pokračuje: „Stejně tak musíme obcerstvovat i svou duši [...] Musíme hledat cesty, jak duši, psýché, osvěžit a uzdravit [...] Jednu takovou techniku představuje meditace [...] Při meditaci se vnější a vnitřní svět setkají. Půda a duše splynou v jedno.“ A nakonec: „Zdravá půda a zdravá duše se musejí rozšířit ještě o zdravou společnost. K tomu dojde jedině tehdy, když společnost vystavíme na pilířích lidské důstojnosti, rovnosti a sociální spravedlnosti.“

Někomu mohou Satišovy vzletné vize připadat příliš idealistické. Dobře si to uvědomuje a dává na to pádnou odpověď: „Možná mě máte za idealistu. Ano, jsem idealista. Ale ptám se vás: ‚Čeho dosáhli realisté? Válek? Chudoby? Klimatické změny?‘ Realisté v čele tohoto světa už dlouho přesluhují [...] Dejme pro změnu šanci idealistům.“

Krása jednoduchosti, kterou Satiš popisuje a vyznává, se odráží i v jeho jazyce. Používá jednoduché, ale úderné metafory a vždy mluví od srdce. Četba jeho slov působí téměř jako meditace. Když jsem se do nich pohroužil, zakoušel jsem hluboký klid a vyrovnanost. Za ta léta, co Satiše znám, jsem se v jeho přítomnosti pokaždé cítil dobře a tentýž pocit duševní pohody ve mně zanechala i tato nádherná kniha.

Fritjof Capra

ÚVOD:

KRÁSA JEDNODUCHOSTI

*Darem jest nám prostota,
darem jest nám volnost [...]*

Tak začíná píseň křesťanské odnože shakerů, kterou v roce 1848 napsal jejich představený Joseph Brackett. Shakeři byli dokonalým příkladem krásy jednoduchosti, zosobňovali její krásu. Vyznávali minimalismus jako způsob života. Dlouhou dobu mi byli inspirací.

Semínko jednoduchosti v mém životě zasela chvíle, kdy jsem se v devíti letech stal džinistickým mnichem. Džinismus se přesvědčení shakerů v něčem blíží. Džinisté věří, že předpokladem maximálního duchovního života je minimum materiálních statků. Čím více času trávíte starostmi o světské záležitosti, tím méně ho máte na meditaci, studium posvátných spisů a prozpěvování manter. Takové učení hlásal můj džinistický guru.

V osmnácti jsem se šťastnou náhodou setkal s dílem Mahátmy Gándhího, dalšího velkého zastánce jednoduchosti v duchu shakerů a džinistů. „Prostý život a vytříbené myšlení,“ znělo jeho motto. Žil ve skromné chýši, kterou si sám postavil, a vlastnoručně si upředl bederní roušku i svůj velký šál. Zatímco vedl Indické hnutí za nezávislost a pracoval jako šéfredaktor týdeníku, pěstoval vlastní zeleninu a vařil si z ní jídlo. Tím dokázal, že prostým